

શ્રી ગણેશાય નમઃ.

શ્રી વિશ્વ વિનોદ નાટક કંપની.

ઉત્તિષ્ઠ ? જાગ્રત ? પ્રાપ્ય વરાંન્નિવૌર્ધતે !

ઉઠો ! જાગ્રત થાઓ ! કર્મવીર બનો !

સ્વંદેશભણી.

વીર છત્રસાલ.

નાટકના ગાયનો

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

વિશ્વ વિનોદ નાટક કંપનીના માલિકો.

મેનેજર.—

મયાશકર દેવાશકર મહેતા.

વીરમગામ,

વીરમગામ પી.ન્યુ પ્રીન્સીપલ પ્રેક્ષમા

વિશ્વવિદ્યાલયમાં પ્રદર્શિત થઈ ચૂકેલું.

પ્રાવૃત્તિ ૧લી પ્રત ૧૦૦૦.

શ્રવે ૧૯૨૩.

સ્વાધીન ગણ્યા છે.

કીમત ત્રણ આના.

૨૦૮૭૮

ii કોપીરાઈટ સુરક્ષિત મુદ્રિત પાત્રો

છત્રસાલ—ચંપતરાયનો પ્રતાપી પુત્ર મહોબાનો મુવરાજ.
 હલપતિરાય—મુબાકરજીનો દેશભક્તપુત્ર સાગરનો મુવરાજ.
 ચંપતરાય—મહોબાનો શુરવીર રાજા.
 મુબાકરજી—સાગરનો રાજા
 કંચુકીરાય—ધારીરનો બીડ રાજા.
 માલુનાથમજી—સ્વદેશભક્ત તપસ્વી પ્રજ્ઞામી પત્નના ધર્મ કુર.
 આલમગીર—દીલ્લીનો સામ્રાટ
 રજુદુલ્લાખાન—મોગલ સેનાપતિ
 જીવોભાઈ—ઠાસાપુરનો પટેલ ને ચઢેલીનો ધણી
 ભમલો—ઠાસાપુરનો હબ્બમ પટેલના ધરજી કામકાજ કરનાર.
 મોર—ચપડપુરનો લલેલો ગ્રાહણ

સી પાત્રો.

વિજયા—ધારીરની રાજકુમારી છત્રસાલની પત્ની
 ત્રિખલા—પુરૂષ વેશમાં વિમળદેવના નામથી હુપાવેલી હીરા
 દેવીની પુત્રી
 હીરાદેવી—જોરછાની કાવત્રા જોરરાણી, જિજ્ઞાસી માતા.
 આયેષા—(લક્ષ્મીતા) મુબાકરજીની પહેલેનું રાદેલીના કપડાંથી
 આલમગીરની બનેલી બેચમ.
 વર્દુનિસા—આલમગીર આયેષાની પુત્રી
 ચઢેલી—જીવાભાઈની પરણેલી છટેલી સી.
 રોશનચારો—આલમગીરની કુર બહેન
 તે સીવાય દાસ, દાસી, મોગલ સેન્ય, જુરેલ સેન્ય, વિગેરે વિગેરે

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૅપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૮-૭૧ પ્રગતિ

પુસ્તકનું નામ C11 ૨ ૬૦7 ૨11 11

વિષય ૬ - ૨-૧

શ્રી પરમાત્મા નમઃ

અદેશમાણી વીર છત્રસાહ.

નાટકની પ્રવેશવાર હુંક હકીકત.

અંક ૧ લો.

પ્રારંભપ્રાર્થના—વસ્તુસૂચન.

પ્રવેશ ૧ લો.—ગિરિક દરામાં આવેલું વિંધવાસિની દેવીનું?—

અ દિર વિદવા નની દેવીના દર્શનાર્થે નીકળેલા
ધરની રાજકુમારી વિજયા અને ઓરછાના રાજકુમાર
વિમલદેવના દેશની થતી દુર્દશા સળખી વિચાર. દેવી
મહિના વદન માટે આવેલા મોગલ સેનાપતિ રણદુલ્લા-
ખાનનું બન્ને બાલકો ઉપર આક્રમણ બાદ છત્રસાહ તથા
હલ તિરાયના અચાનક આવી અડવાથી તેનો બચાવ.
રણદુલ્લાના કેદ બાદ દેવીનો વાર્ષિક મહોત્સવ હોવાથી
બુદ્ધેશ્વરના રાજરાણાનું આગમન ધર્મગુરૂ પ્રાણનાથપ્રભુનો
દર્શનને રૂપદેશ ઓરછાની રાણી હીરાદેવીનો અપતરાય
તથા છત્રસાહ ઉપર દ્રેષ બાદ દેવી પૂજન છત્રસાહના
હાથથી ભાવિ દેશોદ્ધાર સૂચન

પ્રવેશ ૨ જો હીરા દેવીની છાવણી.

અપતરાયના ઉપર દવેશ બુદ્ધિને લીધે પોતાના પક્ષમાં
લાધેલા સાગરના રાજા શુભાકરભુને હીરાદેવીની ઉક્તેશી.
પિતાપુત્ર વચ્ચે ઝેર રેડાવી દેશભક્ત પુત્ર હલપતિનો ત્યાગ
કરાવવા રણદુલ્લાના કેદ અવાથી હીરાનો અપતરાય ઉપર
ક્રોધ તથા તેનું વેર લેવાનો નિશ્ચય

પ્રવેશ ૩ જો—મદનસાગર સરોવર.

વિજયા તથા વિમલદેવનું સખીઓ સહિત મદનસાગર
ઉપર સહેલ કરવા આવવું સ્ત્રી સૌન્દર્ય ઉપર મુગ્ધ થયેલા
વિમળદેવે પણ સ્ત્રી સ્વાગ કરી વિજયા સાથે નાવમાં

મેસી જલ-કોડા કરવા જવું પિતાથી ત્યજાયેલા દલપતિને આધ્યાત્મન આપતા છત્રસાલ હાથ સરોવર ઉપર ફરવા આવવું બાદ દુરથી કોઈ નામ ડુબતું બ્રેઈ બન્નેયે તેની મદદમા જવું વિજયા તથા વિમલદેવનો બચાવ કરી કિનારે આવવું વિજયા તથા છત્રસાલ વચ્ચે પ્રણયબંધન સી સ્વાગ ધરેલ વિમલદેવ ઉપર દલપતિનો મોહ. બાદ વિજયાયે ભેદ ખોલી નાખી તેને બનાવવો દલપતિનું શરમાઈ જવું.

અવેશ ૪ થો કોમીક

ઠાસાપુરના ગોરનું પોતાના યજમાન પેથાલાઈની પુત્રી ચમેલીના લગ્ન કરવા માટે આવવું તેવામા થપડપુરના પટેલ જીવાભાઈ અબાલાઈએ વાઢાનો વિલાપ કરતું આવવું બનેને. મેળાપ વાતચીત કર્યાબાદ જીવાભાઈનું સગપણ નકી થાય છે આનંદમા જીવાભાઈ ભગલા હબ્બને ગોળધાણા માટે બબ્બમા મોકલે છે અને ઘેર આનંદ મગળ કરાવે છે. અવેશ ૫ મો મી ૧ બબ્બર ?

આલમગીરની બીમારી પર આવેલા બેમમના કરણે-દુગાર કોઈ હકીમવાસ આલમગીરને કાતીલ જેર આપી ઠાર કરવાના રોશનઆરાના વિચાર છત્રસાલ તથા આવેલાની સુલાકાત શહેનશાહના બચાવ માટે મદદ કરવાની છત્રસાલ પાસે થાવના જી હળીના લોગે પગ મોગલ સુઆદને બચાવવાને છત્રસાલને નિર્ધાર છત્રસાલની શોધમા નીકળેલા દલપતિને બદ્દત્ત સાથે પ્રણયસૂચક તલવારની ભેટ આપવી અવેશ ૬ હો કોમીક.

જીવાભાઈ પટેલની નવી પરણેલી અમેલી પોતે ફેશનદાર હોઈ ગામડીઆ જીવાભાઈ માટે ખેદ કરે છે તથા આવો ગમાર ધણી મળ્યો તેના માટે પોતાના માબાપ તથા ગોરને ધીડકારે છે અને પોતાના લામક ચાર ગોતવા માટે ભગલા હબ્બને મળી ગોડવણ કરે છે ત્યારબાદ હાઈ

દેવો જીવોભાઈ આવે છે અને વચે વાદવીવાદ ત્યારબાદ
જીવોભાઈને ચમેલી ફેશનનું બાન કરાવે છે ત્યારબાદ
બનેનાસામણા મનામણા

પ્રવેશ ૭ મો—દિવાનેઆમ.

આજીમશાહને આગળ કરી રાશનઆરાનું દિવાને-
આમમા આવવું અને આલેમગીરના મરણના ખોટા સમાચાર
આપી રાજઅત્તા પોતાના હાથમા લેવી બાદ આલેમગીરને
સાથે લઈ છત્રસાલનું દિવાનેઆમમા પ્રવેશવું. રોશન
આગાનું લગજીત મુખે પાછા ચલ્યા જવું આલેમગીરે
પોતાના પ્રાણ બચાવવા ખાતર કરેલા ઉપકારના મદદમા
હસ્થીત વસ્તુ માગવાનું છત્રસાલને ફર્માન કરવું છત્રસાલે
પોતાની માતૃભૂમિ બુદેલખડને સ્વતંત્ર બનાવી સ્વરાજ
આપવાની માગણી કરવી બેવચની બાદશાહે તે માગણીને
અનાદર કરી ચપતરાય તથા છત્રસાલને કેદ કરવાનો હુકમ
ફરમાવેલો પરાક્રમી પીતા પુત્રે બાદશાહને હાથતાલી આપી
ભરસામામાથી વિરતા પૂર્વક ચાલ્યા જવું.

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૧ લો —પ્રાણુનાથનો આશ્રમ.

દીલ્લી દરબારમા બનેલા બનાવથી છત્રસાલે પ્રાણ-
નાથને વાકેફ કરવા હવે બિલ્કુલ નફેહી કરવાથી સ્વરાજ
નહિ મળે નાટ વિરતાપુર્વક ધર્મયુદ્ધ કરી સ્વદેશસ્વાતંત્ર્ય
મેળવવાનો છત્રસાલનો દ્રઢ નિશ્ચય. પ્રાણુનાથની સમતી

પ્રવેશ ૨ જો.—યમુનાતીર.

હલપતિના પ્રેમમા અનુરક્ત થયેલી બદ્રતીસાના
આત્મમત ઉદ્ગાર. હલપતિનું આગમન દ્રષ્ટોદ્રષ્ટ લેટ
કરેલી તલવારની ચાહ પ્રેમની માગણી સ્વદેશસ્વાતંત્ર્ય
મેળવ્યા સિવાય અક્ષયર્થવૃત્ત ધારણ કરી રાખવાનો હલ
પતિનો સત્યાગ્રહ બુદેલખડને સ્વરાજ્ય અપાવવા માટે
પોતાથી બનતી મદદ કરવા બદ્રતીસાએ હલપતિને વચન
આપવું. પ્રણયસ્વિકાર.

અવેશ ૩ જો—હીરાદેવીનો મહાલય.

ચપતરાયને મીઠાબાની આપી તેને ઝેર દર્ધ મારી નાખવાની હીરાની પ્રપચ બળ વિજ્યાયે હીરાના કપટચત્રથી ચપતરાય તથા છત્રસાહને બાણીતા કરવા. ઉપકારના બદલામાં છત્રસાહના પ્રેમની માગણી સ્વીકાર

અવેશ ૪ જો—આલમગીરનો પ્રભાવેઉઘાન.

દલપતિના પ્રેમમાં મુગ્ધ થયેલી બદ્રજીશ પુત્રપ્રેમથી આલમગીરનું દુઃખ આકર્ષી બુદ્ધેલખડની સ્વતંત્રતાનો પટો લખવો. અચાનક કચુકીગાયની સાથે રોશનઆરાયે આવી બુદ્ધેલા રિતેવ શહેનશાહને ઉશ્કેરી પટો રદ કરાવવો, અચેય તથા બદુત્ત દીવગીર થવું બાદ બદુત્તોસાનું દલપતિ ઉપના પ્રેમના આવેશમાં મહાલય તેજ પલાયન થવું.

અવેશ ૫ જો કોમીક.

ભાગતો હજમ ચળેલી માટે બાદશાહના સેનાપાતે રાહુલા કેતાલ તરફે લાવે છે ચળેલીએ ખુશી થઈ ભાગી દનામ અગીનાજી કરવો રણદુલા તથા ચળેલીને ખાગી તોર તેવામાં જવાબાઈનું આવવું અને બનેને શીક્ષા પાછળથી સીંચરિતના ચારિત્રથી ફસાઈ જવાબાઈએ તેના પાસે માગી માગવી અને ગામડીઓ હોઈ રણદુલાની મશ્વરી કરે છે ચળેલા તેને ચડાવે રણદુલાનું જવું અને પાછળથી મુધરેલી ચળેલા માટે પાસવો.

અવેશ ૬ જો—હીરાદેવીનો મહાલય.

વિજ્યાદેવ નારા ધારણ કરી પુરૂષ વેશમાં રાખેલી પણ જનની સા વિજ્યાદેવીના સ્વસ્વાગ ધારણ કરી વિરહદાગ, બાદ દલપતિનું અચાનક આવી ચડવું. વિનંતની મુગ્ધવણ સર્વ લેઈ જોલી દેવો દલપતિના પ્રેમની માગણી કરવો દલપતિયે તેનો માગણીનો સ્વીકાર કરવો કચુકીએ આવી રણદુલાની બુદ્ધેલખડ ઉપર સવાનો ફરવાના હીરાદેવીને સમાચાર આપવા હીરાનું ગજનાવું વિજ્યાને રણદુલા સાથે પરજાવી પોતાના ઉપર આવી પડેલા આક્રમ દૂર કરવા કચુકીને સમજાવવો બાદ

પોતે કરેલી પ્રતિજ્ઞાથી અકળાતા શુભાકરણે આવી હોરાં પાસે પોતાની બેન સખધી ખુલાસો માગવો, તથા ઉરકે-રાઈ હોરાને મારી નાખવા ધસવું અચાનક ત્યાં આવી ચડેલી બંદુનીમાને તેની બેનનું ભૂત જણાવી હોરાનું પલાયન થવું બંદુનીમાને જોતા પોતાની બેન લલીતાનું સ્મરણ થતા તેના પાસે તેની માતાની ઓળખાણ માગી બંદુની સુદ્રિકા લઈ શુભાકરણનું બંદુની માતા પાસે શકા સરખાવવા ડાહ્યા દીકરી જુહુ નંદલપતિ બંદુ પુનઃગીલના વિગલાનો બદલેને જોવાનો ઇર્ષા,

મુવેરા ૭ મો-કોમોક.

જીવાભાઈએ ભગલાને સાથે લઈ સમજાવવો કે રણદુલો માગા ઘરે શા માટે આવે છે પરંતુ ભગલો સાચુ કંડો નથી જેવું ભગલાને દારની લાલચ આપી ધમકાવી તેની પાનેથી બાતમી લીએ છે અને આ કાર્યમા સામેલ થયો તેના માટે શક્ષા આડી રવાના કરે છે ત્યારબાદ સામેથી ચંદ્રેશને આવતી જોઈ પોતે છુપાઈ તેના ચર્ચા જીવે છે ગાની હા બેની ચમેલી ચંદ્રેશને યાદ કરે છે તેવામા રણદુલો બંદે પોતે ચમેલીને લેટે છે ચમેલી લોહી પડે છ બંદે ચંદ્ર વાત્રાત્રનોદ થાતા છેવટે જીવાભાઈને વિશ્વાસ આવે તેની માટે પો ચરિત્તથી માફી માગે છે પાછળથી રણદુલાનું આવવું પટેલને જોઈ ભાગવું ચમેલીને પટેલે ધમકાવવી

અવેશ ૮ મો આલમગીરનું અત પુર.

આરેપા અને સુભાકરણોની સુલાકાત, ઓળખાણ. ભેદ ખુદલો થવો બાદ બાદશાહની સ્ખ લઈ આરેપાનું પોતાના ભાઈ સાથે ખુદલખડ જવું

અવેશ ૯ મો-મોહબાનું રણક્ષેત્ર.

હીરાદેવી તથા દેશદ્રોહી ખુદલો સાથે ચંપતરાયનું વિજ્યા, વિગલાનો ભયગ્ન સચારા હીરાનું ચંપતરાયને દગાથી મારી પલાયન થવું અચાનક લલીતા સાથે સુભાકરણનું રણક્ષેત્રમા આવી પહોંચવું. ભેદનો ખુલાસો ચંપતરાયનો ક્ષમા માગવી છત્રસાદનો સાથે રક્ષા દેશચરણ

(૮)

જાંપલાવાની મુલાકાતે બિયલુ પ્રતિજ્ઞા બાદ મુગલ સૈન્ય દહીરાનું ફરીથી રણક્ષેત્રમાં આવવું. અયંકર મુલ દીરાયે નારી સર્વ મહોબાના કિલ્લાનો મુરગથી નાશ કરવો રણદુલ્લાનો પરાજય. સ્વાતંત્ર્યઝડો દહી બહુભિજ્ઞાનું રણમાં નિર્ણયતાથી મુખ્ય.

ટેમ્પો.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ૧ છે-મઃલુનાથનો આમમન.

અ પતશરના મરણથી બુદ્ધિબળ ઠના બાવિ અંકટની સમાલોચના કરતા પ્રાણનાથ પ્રભુના આશ્રમમાં બહુસીધાદુ આગમન બુદ્ધિ સ્વાતંત્ર્ય માટે પ્રયાસ કરતા છત્રસાલ સબધી સમાચાર દહીપતિયે આવીને આપવા મહાથગની તૈયારી સાથે સમાજ, અને દેશકાળને અનુસરી દહીપતિ અને પ્રેમ સબધી પ્રાણનાથપ્રભુની મુક્તિપૂર્વક ચર્ચા.

પ્રવેશ ૨ છે દીરાદેવીને દરબાર.

બુદ્ધિના રાજરાણાને એકત્ર કરી મુગલસત્તા સ્થાપન કરવા તથા જન્મભુમિનું નીકળન કાઢવાની દીરાની નીચ ધારણા. અરસપરસમાં વિષવાદ દરેકની છત્રસાલ પ્રત્યે સહાનુભુતી દીરાની રાજનિતીનો તીવ્રસ્ફાર છત્રસાલનું આમમન. મોગલ પ્રતિનિધિને દરબારમાંથી કાઢી મુકવો દીરાનું શુસ્સો આયેષા સાથે મુલાકાતે આવવું દીરાનું ગભરાવવું આયેષા ઉપર તહોમતનો ખુલાસો મુલાકાતે દીરાને મારો નાખવા ધસવું સ્વહસ્તેજ દીરાની છાંદગીનો અત છત્રસાલને બુદ્ધિબળનો નેના બનાવી સર્વ રાજરાણાનો મુગલ સૈન્ય ઉપર આક્રમણનો નિર્ણય. પ્રવેશ ૩ છે રાજઆર્થ.

વિજયા વિમલા છત્રસાલની સાથે સ્વાધીનતાના મણકા જપલાવવા પુરૂષ વેશમાં છત્રસાલ તથા દહીપતિ પાસે આવે છે છત્રસાલ તની માગણી સ્વીકારે છે. બાદ અંતરજી મંદિરનો નાશ કરવા આવેલા રણદુલ્લાના આક્રમણના પ્રાણનાથે આવી સમાચાર આપવા. સર્વજ્ઞ મહિરના બચાવ અર્થે જવું.

અવેશ ૪ થી કોમીક

જીવાભાઈનો પચાસાપ કેમ કે પેલેથી પૈતાની ચઢેલા પર ધાક નહિ રાખવાથી તે વડી ભગલાને લઈ રવાના થઈ ગઈ છે તેની તમાજ માટે નીકળવું. સામેથી ચઢેલી તથા ભગલાને જોઈ છુપાવું ચઢેલી નથા ભગલાનો વિનોદ બાદ અનેજો આરામ લેવો ભગલાને ચઢેલીના સુઈ મથા બાદ તેનું ખુન કરી દાગીના લઈ પશાર થવાનો નિર્ણય કરવો ખુન કરતા જીવાભાઈએ તેને પકડવો આજીજી કરી જીવાભાઈના વખાણ કરી છુપાવું તેટલામાં દલપતરાયનું આવવું અને રાત્રીમાં ખટપટ કર્યા બદલ ભગલાને શીક્ષા ચઢેલીને શીખામણ અને પટેલે ચઢેલીને શીખામણ દેવી અને ત્યારબાદ તમામનું રવાના થવું

અવેશ ૫ થી-અત્યુત્ક્રાંત મહિર.

પ્રાણનાથ પ્રભુના ગુણ નીચે આખાદેશના પ્રજા જનોની ભગૃહી દેશ, ભૂમિ, અને ધર્મની રક્ષા વાસ્તે પ્રાણર્પણ કરવાની પ્રજાની ઉત્ક્રાંત સૈન્ય સહીત રજુદલાનું મહિરના નાથ માટે આવવું પ્રજાનો સલાગૃહ પ્રાણનાથનું અહમ આત્મબળ છત્રસાલની અધ્યક્ષતા નીચે ખુદેલ સૈન્યનું મેગલ સૈન્ય ઉપર આક્રમણ મેગલ સેનાનો પરાજય બાદ બહુમિશાના હુકમથી રજુદલાખાનનું ખુદેલખડની સરહદ છોડી દીલી આત્મા જવું

શ્રીન દ્રાન્સકર

મહોબાનો દરબાર દેશ દ્રોહીનો નાથ કરી મેગલ સેનાનો પરાજય કરી છત્રસાલે માતૃભુમિની સ્વાધીનતા પ્રાપ્ત કરવી આજીજીય ખુદેલખડની સ્વતંત્રતાનો પટો છત્રસાલ ઉપર મોકલી તેને તે દેશનો સ્વતંત્ર રાજા તરીકે કબુલ કરે છે વિજયા છત્રસાલ તથા વીમલ દલપતિનો હસ્તમેળાપ બહુમિશાનો અડમ પ્રજાચર્ચવૃત્ત ધરી જીવનભર દલપતિની સેવા કરવાનો દ્રઢ નિર્ણય. પ્રાણનાથ તથા આગેવાની સમર્થિત અતિમ જ્ઞાન દ

એક વિરતાના અડમ આત્મબળથી આજો દેશ સ્વતંત્રતાના સ્વર્ગીય વાતાવરણમાં વિહાર કરે છે તેવી જ સ્વાધીનતા ભગવલ ભારત વર્ષને અમરે !!!

૩૦ . શાન્તિ ... સાન્તિ ... શાન્તિ .

શ્રી પરમેશ્વરાય નમઃ

સ્વદેશભણી વીર છત્રસાલ મોહકના ગાયનેા

મંગલાચરણ.

વંદુ વિભુ વિધાવાર

વિશ્વ નાટ્ય સુત્રધાર । ।

અથેતિ જગાવ । તમસ તમવ ।

મલ્ય પંથ સરલ બતાવ ।

સપ સ્વસ્તિ શાન્તિ સ્થાપ ।

યાથે એ વિભુ તુજ બાલ । । વંદુ.

આર્યબાળા--

૨

એક શ્રીહરીના બાગડ માતૃત્રીના

સતાન સુહાતા જુનું ન જાણતાં

સંપ તથા સુત્રે રહ્યા છે રાગી હા--એક

પારસી ખીસ્તી આર્ય રાહ રહી સગા

એક ફુલવાડીના સોહ નવરજના સુસન આ

જનની પ્રસાદે બન્યું છે જીવન આ

પ્રતિ ઉપારે જીવન તુ અરુણ--એક

વિજયા--

૩

જનની ત્વાગ દુખ શા સહારીયે હાં

જે જનનીના હૃતરા અદે એટલા શ્યામ શ્રી-રા

વ્યાપ્ત વાદ્મીડી ગૈત ગ્લા રૂ વીર સફારાવાન-જનની

જે સાતાના એ જે સતીઓ સાવિત્રી સીતાજી

સુત પને ત સૈ દ્રે શા ધૃવ પ્રહાદ રમ્યજી-જનની

સે ચાના દીન હીન દુઃખચાગી પાપી હરતે પીડાતી

જોતા નયને દુધીર બહેતા કાયા આ કપાતી--જનની

સર્વ રામઓ--

૪

દેવી વિધવાનીની કલ્હાણી રાત

ભારત સાક્ષક દોર સ્વધર્મે નિર્મયતા વર અપી કર્મે

અશનુશરણ ચરણ તુજ બાગ--દેવી

જનસભુરિ દુઃખાની બચાવે । સપસ્વત ત્રેવી દીપ્તિજગાવે

દગી મોહ પ્રગટાવ સુધાનુ મલાન--દેવી

હીરાદેવી--

૫

તોડું હું અતુલીત બળ ઝેરીને છળ તુજ અભિજ્ઞાન
મુળથી ઉખાડું મહોળા મોડું મદ ઉતાડું મુખાન-તોડું

કરે પત્રગપતિ વિહગ શું વેર ભારે

મુષક માબર મારે મેડકે માતગ હારે

કરે બેહાલ હું કપટથી ભુલાવું ભાન-તોડું

વિજયા અને સખીઓ-- ૬

રસ ભર્યું સરસ સર ચોભતુંરે,

વીર તેને તે રમવાને ચાલ, સખી બહાલમા !

ખીલી સધ્યા સોહાગણી કુજમાર,

ચદ્રિંગ વરસાવે અમીધાર, સખી ન્યાળતા !

વિરાગ કુમુદ દળ ખીલીયારે,

બાણેનાની મુખ પકજ રસાગ, સખી ન્યાળતા !

તન રાનના તાપ સમાવતીરે,

ઝેરી કોડીલા વસતે તર ડાળ, સખી ન્યાળતા !

તેમ આપણે પીયુ પ્રેરના અમીરે,

લેશુ નણદલાના વીર સગ લહાવ સખી બહાલમા

—રસભર્યું

સખીઓ--

૭

વાહ અલખેલી બની નવેલી ! !

રતિ સય હેલી મનહરતી !

ગજગચની તુ હો મૃગનયની ! !

નયનશરે રખે નર વિધતી !

વિમલદેવ--

અહા ! સખી શી સ્ત્રી સુદરતા રતિશુભ ગીતા રંગભરી !

છે સાર જગતનો સ્ત્રીજ ખરી ! !

સખી--

મીપતિ વીણુ શ્રી કયાય રહીના ! પ્રદા વિણુ સાવિત્રી નહિ !

નવ મેલા ચદ્ર વીણુ કયાય રહી ! !

વિમળદેવ--

પાર્વતી વીણુ શીવ યોગી સરખાલામા વીણુ નર લોગી નહિ !

સ સાચ તરે નર નાર થકી--પાહ !

વિનય—

સુમન છે. સ્નેહના હો રાજ
પ્રયશ્ચિત્તગાન કુલે શુથી માળ,

વિમળદેવ—

અધુરા ઉરના સનમાન
સ્વીકારો મનઝમતા એમાન.

છવસાલ—

મધુર વાણી અમૃત સમ મીઠી સ્નેહભરી રસમાળ,
વિજયા—
રાજ સ્વિક્રમ મમ હૃદય મહિરના દેવ, ધરો કુલમાળ-સુખ.

દલપતિ—

નેહ ઝળકતો નમણો નયને રમણીય રમણો રસાળ.

વિમળદેવ—

સ્નેહભોના રસરાજ અતિથિ, અર્પુ આ વરમાળ.-સુમન.

છવે—

બળ્યું આ વાઢા કેરું જીવતર ભગવાનીઆ
બળ્યું આ વાઢા કેરો અવતાર
વાઢાનો વીધાસ કરી કોઈ આપે ના ઘર ઉતવા,
સગું બહુ સહકુટમી કોઈ આવેના ઐર મળવા બળ્યું
હાથે શાધવા હાથે ઘડવા હાથે વાસીઢા કરવા,
પૈસા દેતા વિધાસ કરી કોઈ આવેના પાણી ભરવા
આવેના દાણા ફળવા
સવારે ઉઠી ખેતર ખાણ ફળને પાચે ધરવા
વાઢા મનમા વચ્ચાર કરે કે હવે જાતા યાના કરવા-બળ્યું

અપ્રેમા—

૧૦

ત્રિપદ વિહાર દેવી વિધવાસીની તાર
રીખાતી તુજ દાર આવી છું હું માતુ,
અબળ બનીને યાચુ ધરણુ ઉતારો પાર
ઉગારો કરો બહાર દીનની હે માતુ-વપદ.
જીવન રોચન મુજ ક્ષીણુ શુ કરશે હામ,
હણાતી રક્ષો રહાય આપાને હે માતુ-વિપદ

આપેમાં—

૧૧

એણે કરી જહાજ શ્રી કૃપાદઃ સુતા તણી
રક્ષા કરી બળી એ સતિના ક્રોધાભ્યની
શ્રીકૃષ્ણ રૂપે વીર કાત્રી શીર મુગટ મણી
ભણી તને હું બહેન અર્ધ સુત્ર રાખડી
રક્ષાસુત્ર ધરી કરમ કરજો વિજય વર વીરા.

નિજ જન્મભૂમિ વૃત્ત ધારી, વીરધર્મે ધરા ધુભળી
જાતનીનું દુધ દીપાવો, સત્યામહી ! બનો પુરા

સ્વાશ્રયે સદા દ્રઢ રહેવું, દેશહીત કાજ હું ખ રહેવું;
ભુલી ભેદ આત્મભળ ધરી, એ વીર પ્રતિજ્ઞા શુરા.

દેશદાજ વીર ! ઉર ધરજો, દીન હીન તણી સહાય કરજો
દેશે વિજય મહાદેવી, આરોપ અર્ધ વીરા.—રક્ષાસુત્ર.

અબેલી—

૧૨

હવે નો મુબઈથી મોટર મગાવીશુ (૨)

૨ડીલા સાથે ફરવા બગીચે જાશું

ગુલાબ મોગરાની વેણીયો ગુલાબીશું—(૨)

પહરી ઓઢી ફરવા જાશુ ભટકતી ચાલ આલી,

મળ્યો નહીં મોહન માળી ખીલી કુલ કળીયો સારી

ભેટુ જઈ ચારને હું હુપ થી અપાર—હવે.

અબેલી ત્યાં જીવાભાઈ— ૧૩

શાને લીયો સાનીજન અમોલક શાને લીયોરે

તગારે માટે બહાલી ભેસ ચગાવુ

ખવરાવુ દુધ ટહી છાસ.

ખીટયા કહેતો હતો કે મારે છે રૂપીયાના ઢગલા,

તારા ધરણ આવી નેઉતો છે ઠીકરાના ઢગલા,

હા, હા, ઢગલા ખીટયા ભગલા—શાને

રાને સારી સુદર લાવી આપો બહાલા સ્વામીનાથ,

પહેરી ચોખ્ખો હું ફરવા બહિ ચોખ્ખીનોની સાથ;

તને ગારૂ લાત તારો ભુલાવી દઉં ઠાઠ

તને રૂપીયા આપુ પાપ સાકી લાવી આપું આજે

મને પ્રેમે ભેટો પતીરાજ —અમોલક.

ભારતના—

૧૪

મેં ખાલી લોલી કેા સેયાં ફૂળ દે ગયો,
 સેયા ફૂળ દે ગયો નહિ કછુ લે ગયો—મેં ખાલી.
 ગલીયાં ફૂળમે પરીમલ પુજમે,
 આવી અયાનક નફ્ટ નીકર લાયો—મય
 ફુસલાયકે સગઅયકે બહેલાયકે દીલકી કલી,
 ચલચલ સખી તોલે દેઉ કછુ કાઈ લે ગયો ફરવટ ગલી.
 શ્રીરતો નહિ તનકી રહી મુખ મુખ કહુ કેસે ખલી
 હુશી માર હુ ઇજામે એકતો ડગર પસ્તાઈ ગઈ—ગલી.
 ચતકો ચકોર ચોર કરસેં સરકાયો—મય.

અંક ૨ જો.

આણનાથ મણુ—

૧૫

કરુણા કર કીર્તાર, જગત્રાતા વિનતી ઉરે હવે ધાર
 આપ કૃપા ગિણુ જન્મભુગિ પર ઉપજે છે બહુ ત્રાસ
 દીન હુલાતા બધુ રીખાતાં, બગીચાથી તુ બચાવ
 —જગત્રાતા

ધર્મની ગ્લાની થાના ધરાપર ઉપજે છે પરિતાપ
 અભય દર્ષિ બુદ્ધેલ બાગકને, લક્ષ્મણસલ તુ કહાવ
 —જગત્રાતા.

છત્રસાલ—

૧૬

લિક્ષાવૃત્તિ હવે ત્યાગી ગુફત્રાતા! સ્વાલંબન દ્રઢ ધારૂં
 હવે સ્વાલંબન દ્રઢ ધારૂં ! !
 સમરાગજે વીર ધર્મ કરી જન્મભુમિ મમ તારૂં
 સ્વદેશસેવા શૌર્ય ઉછળતું, આત્માર્પણ હું વિચારૂં—શ્રુ

આણનાથ—

ધન્ય જગ વીર જન્મ્યો જેણે દેશ દાઝ દીલ ધારી

છત્રસાલ—

ભરમ છુટે જન લાગેો જેની તે મૃત્યુ કલ્યાણકારી—રશુ

આણનાથ—

મથી રહેવા નિત્ય દાસ સજ્જા તમે પરાપીનના ફૂંખકારી

છત્રસાહ—

દેશહિતે શુર આજ્ઞા આપો વરૂં કીર્તી યત્રુ વિઠાલી—૧૩૩
પ્રાણનાથ—

માતૃવેદીમા પ્રાણ અર્પીને વિજય માળ વર ભારી

છત્રસાહ—

જનની જન્મભૂમિ ગરીયાસી છે સ્વર્ગ થકી મુખકારી—૧૩૪
જ્યેષ્ઠમિત્રા—

૧૭

રાજ સુદર સોહાગી જળ્યા કાન્ત મુજને
ઉંકમળ માળ ધારી ના વિચારસો મને—૧૧૪
પિયુ મમ કર્મવીર બની ! નીજ દેશ હીત ઉર ધરી
પરિમલ પ્રેમનો ભરી ! અતુષ્ઠ કાન્તને વરી
પળભે પ્રિયુ ઉદલાસે
સ્નેહભીના રસાણીનાં મુઠાવો સ્વામ પ્રેમ પુજને—રાજ

વિજયા—

૧૮

પ્રેમ નિર્મળ પ્રિતે નિભાવો !
રહીય શરણ ધરી નાથ ! તવ
હૃદય ઉમીંચી વધાવુ દેશસેવા સગ ધારૂ
મોહુ મુજ મન મોહન ભાવે
કીર્તિ ઉજવળ જગે મુઠાવો ! —રહીય
સંસારના સારસ બની સાથે રહીને ઉડશુ ;
સ્વર્ગીય પ્રેમે પ્રાણ દેવા સ્નેહ સહમા યુદ્ધશુ,
જન્મભૂમિ કાજ તાગી લાજ જીવન ત્યાગશુ,
પ હોડમા પલુ સાથ માતૃભૂમિ મંજળ માગશુ,
છે હૃદયમા આત્મશક્તિ, ઉર બેઠેલી દેશ ભક્તિ
વિશ્વ પ્રેમી થઈ દેશ દીપાવો—રહીય

અખીઓ—

૧૯

વીર ! સીધાવો રણવટ ! શુરા સજી હુમીયાન !!
વિજય ઘેઘી વાટ ભેટી વિગાળાભે !!
વીરહાક વીર ! મુદ્દાપ, ગગન ગાજતા જયનાદ !
બોમ્બે વરવા ઉભી અમરાના ભે

સ્વાશ્રય શસ્ત્ર ધન વીરાં ઝુઝો રણે રણધીર
 પાછળ પાય ન ધારશે, ગુલાવશે ના નીર
 આત્મશ્રદ્ધા ધારી વિજી સુસરના સીધાવશે
 વિજય દેવી વચ્ચાળા કઠપો ધરે
 સુખ આશ લોગ ત્યાગી જન્મભુમિને ઉલ્લળને
 અશ્વરાએ સ્વર્ગે દિવ્ય ગાન કરે.—વીર

સખીઓ—

૨૦

અ તરસા ઉપજતા ભાવો સખી સમભય ન તારા
 રે પ્રિય સખી સમભય ન તારા

બદુનિસા—

સમભુ વિષુ સમભવુ કેને અતર દુ ખની જવાળા
 રે સખા અતર દુ ખની જવાળા

સખીઓ—

ઉર ધડકતુ નાખી નીસાસા મદરાદ ગતિ ચાલે
 ખાલતાંજેખનના જવંથી ચિત્ત ચડવુ મનારય મળે—રેસખી

બદુનિસા—

દિલહર પનહર દેવ દીવાકર રમણીય પ્રિય ઉપાળા
 રાજપુત પ્રિયતમ પતિ તનના જપુ તેની જપગળા—રેસખી

સખીઓ—

ક્ષત્રી કુવર એ પ્રિયતમ વર તુ શાહ તણી શાહબની
 નેવ તણા જળ મોજ ચડ વહ ઉલટી ગગા શાથી?—રેસખી

બદુનિસા—

પ્રેમ નદીનુ પુર વહે ત્યા ઉલટે પણી ઉતરવુ
 ભાત ભેદનો ખેદ ન કરતા તરવુ કે પગી મશ્યુ—રે સખી

બદુનિસા—

૨૧

હુ તો થઈ છુ વેગગણુ બહાલખની

હેહ લગો હરે એ દિલાવરની—હુ તો

ભલો તનવેહ બાધો રનેહ તરાધી સાધી છે

બીતગની બ્રમડા લગી લલીત લગન લાગી છે.

(૧૭)

પથ જેતી હવે રસીકાવરની હુવે
આત્માના તાર પ્રીતમ એક કરી સાધ્યા છે
અખડીત એક લગન તાગ સાથ બાધ્યા છે
પછી શી પગલા રાને આલરાની-હુતો

અંબેલી રણુદુલે જીવે- ૨૨

પ્રીયા પ્રેમમે ડાંડે ડાંડો હાથ
આવુ પ્રીય પ્યાગ હુ આપની માથ- પ્રીયા
દીલમે જીવરસે મે ચાહુગા તુંજકે
જોતુ રખેગી સમ્યા પ્યાર
પતી મળ્યો મને પુરો ગમા
તમે જાન્યા દીલદાર દેદ પ્યાર
ખખડદાર (૩)

અંબેલી જીવે- ૨૩

ખખડદાર જો કેાઈદીન ઝની વાઢા હારે વાન
ધન છોડીને બહુ ર ગર્મતા રાનીશ એક લપડાક
પાડાશીના બેન નાથે જોમવા દઉંછુ છુટ
એક પગપણ આપો દક્ષ શ તો થાશે સાથા કુટ
જેનીજી ઉભીયા (૪) હાથજોડ પગેપડ (૨)
સુધરીગઈ હાનાથ- ખખડદાર

વિમળા- ૨૪

મોહન મનમાન્યા હયો પિયુ પ્રેમ લહાવ,
યોવન ફુલવાડી ખીલી ગી ગસાગી,
મધુપ રંગ ખેલો રગીલી મગ આજ-મોહન
વિરહે વ્યાકુલ પ્રેમદા રાન્નમ દમતો કાય
જાન જાન જુલુ જામિની સુગંધા નન સુગંધ
પ્રેમ બધે બાધી, રનાટ નાગે સાધો.
છો મસ જીવનહાર.

પરમ છે ખરો, શકાન ધારો
રસિકગણી સાગ, જીવન નયન તાગ
રમણી હુ રેવો રસીક નતિનજ-મોહન

જીવોલાલ અને ચંબેલી— ૨૫

નારી પરણે સુધરેલો ઘરમા ગોટાળો ધાક્યો
આખાના ડાળો રાપા પણ છે ખાવળીઓ ફાટ્યો
ચુપચાપ રહેતુ મુરખ ઘરમાંથી જા ચાક્યો
હું છું ધણીઆણી ઘરનો ધણ પરણેતલ આખરની
અરરર કસર રારો કુટે ડાઠાથા રાથુ કુટે

ઓય ખાપ હાય ખાપ

એ ખાપ તારાનુ રડા તે કપાવ્યુ જાગે નાંક
આયેયા— ૨૬

જીવન કુરખાન સદા તરા પર કલકીત તે ગણાયુ છે.
જવા મુજ દેશ એ કાગે રજા દયો અર્જ મહારી છે.
ઉદાસી ઉંચી ઉર લાની બની આ જીંદગી ખારી,
સ્વર્ગ સગ મુખ વૈભવ જણ છતા ખેડાલ નારી છે
વિશુધ જીવન કેનડ ડીર્ગિ તણો લાનુ જ્યા જળહળતો,
કલક નિર્ગિ દુર કર્યા જવાની વાત ધારી છે—જીવન

અંક ત્રીજો.

પ્રાણનાથપ્રભુ— ૨૭

નવીન કર્મ યુગ આવ્યો જણાય ॥

નિર્જળ નિર્ધન મહુ નિ સહાય

હવે એકથ વિના નહિ કો ઉપાય

નિશ્ચય થશે જીવેલ ઉદ્ધાર ॥—નવીન

બને એક કુસપી જીવેલ નૃપાળ

રુકુરે આત્માલાન'ડરે બોધ પ્રચાર

અર્પુ પ્રકાશ ટાળુ અધગાળી—નવીન

બહુ મિયા— ૨૮

ન સતકાર્યા અતિથિ રાજ ! ચરણસેવા ન ધાની મે !

નમન તુજ પાપ નવ દીધુ ! મુરખ અર્ધ્યા ન રનેહીને !

આત્માની ઉચી અમિલાપા, અણપુરી હૃદય આશા,

મનોરથ રસભર્યા મનના ડાળુ ! કહો ક્યારે પુરવે

અમુલ્ય એધરસની લહાણ, રાદભર અણશુ રસભર

કુલાશુ નેહકુલે સાય, લજશુ લહાવ એ ક્યારે !

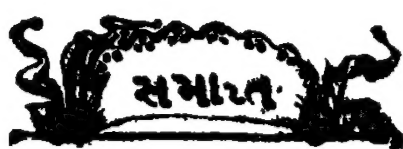
—ન સતકાર્યા.

હાં લાકે ચારી (૩) વેણુટ ખલીયાં —
 હીલ મેરા ડાબે વાલીયાં
 રખા તૈરી હાં છે હાથ્યાં
 હુશકેલ કમલેલું આઈયાં
 બચડી પુછેલી ચીરાઈયાં
 ચત્તા તેરા ડાબી વાલીયાં—હા લાકે
 મુતી રહે ગઈ સસી સે, જખલો, બાન, ખચી,
 હીલલી, ઠોઈ, જી, ન, દસી.
 પાવે ફેરાડા વેવાલીયાં—હા લાકે
 યાયાં બાઈના અવૈરે, બાવાં સદકે મંચતેરે
 કહી, આ ધરમેરે હીકો ફેરા ડાબે વાલીયાં—હાં લાકે

૪૫—

૩૦

પ્રભુ ! મ્હારો હતો તેવો ફરી ભારત બનાવી દયો ! !
 અમારા રામને ગૌતમ કનેયો ભિખને અર્જુન !
 સતી સીતા સમાધારા, અમારા રત્ન લાવી દયો !
 ગઈ કયા બાણુ વિદ્યા ? ને ગયા પુષ્પક વિમાનો કયા !
 ગયા ફેપી મહર્ષિ કયા ? ફરી અમને બતાવી દયો ! !
 સદા જ્વાલમ્બ શક્તિથી અમારી ડોકલેઈ દિપ્તિ !
 અમારી પુર્વની કીર્તિ, ગઈ ત્યાથી કદાવી દયો !
 અમારા વીર પુર્વજને, પુનર્જન્મો પ્રભુ ! અપી
 અમારા વેદના વાક્યો, ફરી વિશ્વે વસાવી દયો ! !—પ્રભુ

જાહેર ખર્ચ

નીચેના પુસ્તકો જ્યાં જ્યાં કંપનીનો મુકામ
 હોય ત્યાંથી રોકાણ કરી મતે મળશે

નામ, ...

જીલ્લા અધિકારી... ૦-૩-૦

જાળધાર... ૦-૩-૦

અધ્યક્ષ કુમારી... ૦-૩-૦

અમન ચમન... ૦-૩-૦

કપટનો કહેર... ૦-૩-૦

વીર પ્રતાપ... ૦-૩-૦

વીર દેસરી... ૦-૩-૦

વચ્ચા હરણ... ૦-૩-૦

શ્રી ચતુર્દેવ... ૦-૩-૦

શ્રી નવલક્ષ્મી... ૦-૩-૦

વીર ભગવાન... ૦-૩-૦

વોમન અર્ધતાર... ૦-૩-૦

આલોક શ્રી વિ. વિ. ના. કુંપની

